

ЄДКІ 2023

Навчальний посібник містить систематизований матеріал з усіх дванадцяти правничих дисциплін, включених в програму єдиного державного кваліфікаційного іспиту (ЄДКІ) з права.

Посібник є ефективним додатковим засобом для успішної підготовки до ЄДКІ в умовах щільного навчального графіку студентів, містить концентрований, але доступний виклад матеріалу, посилання на витяги з актуального законодавства та інші корисні джерела для підготовки. Крім того, на основі програми ЄДКІ, були розроблені приклади завдань до іспиту для самоперевірки та ознайомлення із особливим форматом цих завдань.

Авторський колектив посібника - провідні викладачі юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка.

Посібник буде корисним, перш за все, для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, що навчаються за спеціальностями «Право» та «Міжнародне право».

**ВЕРЕС І.Я., ДУБАС В.В., ЛАСЬКО І.М., ЛИСИК В.М.,
ПІХ Ю.Т., ХЛІБОРОБ Н.Є., ЧОРНЕНЬКИЙ В.І., ШУП'ЯНА М.Ю.**

**за загальною редакцією
проф. Бурдіна В.М.**

ЄДКІ 2023

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

**ЄДИНИЙ ДЕРЖАВНИЙ КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ ІСПИТ
за спеціальностями
«Право» та «Міжнародне право»**

Львів
ОСВІТНЯ КОМПАНІЯ
МАКСИМУМ
2023

Основні переваги підготовки до ЄДКІ із нами у форматі курсу, це:

- Кожен предмет читається викладачем відповідної спеціальності з юридичного факультету ЛНУ імені Івана Франка;
- Авторські приклади тестів ЄДКІ;
- Цікавий формат у поєднанні теорії та практики;
- Систематизовані матеріали для підготовки.

За детальною інформацією звертайтеся сюди:

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	11
РОЗДІЛ № 1. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ	12
Тема 1.1. Місце конституційної скарги в механізмі захисту прав людини в Україні	12
Тема 1.2. Порядок звернення із конституційною скаргою до Конституційного Суду України	14
Тема 1.3. Особливості провадження у справах за конституційними скаргами в Конституційному Суді України	17
Тема 1.4. Порядок застосування рішень та висновків Конституційного Суду України судами загальної юрисдикції	24
Тема 1.5. Зміст та значення принципів Конституції України за офіційною конституційною доктриною України	28
Тема 1.6. Юридичні позиції Конституційного Суду України з питань організації та функціонування органів та посадових осіб публічної влади	31
Тема 1.7. Юридичні позиції Конституційного Суду України з питань гарантування прав та свобод людини і громадянина	38
РОЗДІЛ № 2. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО УКРАЇНИ	46
Тема 2.1. Інструменти публічного адміністрування: нормативний акт, адміністративний акт, адміністративний договір	46
Тема 2.2. Адміністративна процедура та її види	48
Тема 2.3. Обмеження, що застосовуються до публічних службовців щодо запобігання корупційним проявам	53
Тема 2.4. Адміністративне деліктне право	57
Тема 2.5. Провадження в справі про адміністративний проступок: стадії, правовий статус учасників, акти, що ухвалюються на окремих стадіях провадження	60
РОЗДІЛ № 3. АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО В УКРАЇНІ	66
Тема 3.1. Офіційне з'ясування всіх обставин у справі як спеціальний принцип адміністративного судочинства	66
Тема 3.2. Предметна, інстанційна та територіальна юрисдикція адміністративних судів	67
Тема 3.3. Способи судового захисту прав, свобод, інтересів особи від порушень з боку суб'єкта владних повноважень	71
Тема 3.4. Позовне провадження: практичні проблеми розгляду і вирішення адміністративних справ	72
Тема 3.5. Перегляд судових рішень в адміністративних справах	76

РОЗДІЛ № 4. МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО, МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ	82
Тема 4.1. Міжнародно-правові засади співробітництва України з суб'єктами міжнародного права, включаючи питання визнання. Роль і значення (Європейської) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та практики Європейського суду з прав людини для правової системи України	82
Тема 4.2. Міжнародно-правові стандарти і конституційне законодавство України про правовий статус індивіда	87
Тема 4.3. Порядок укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України	90
Тема 4.4. Міжнародно-правові питання участі України в міжнародних організаціях	93
Тема 4.5. Дія міжнародного права в національній правовій системі України. Міжнародно-правові інструменти впливу правової системи Європейського Союзу на правопорядок України, зокрема питання наднаціональності	94
Тема 4.6. Загальні положення і правовий статус Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони	97
Тема 4.7. Міжнародно-правові підстави та засоби зміни державної території	98
Тема 4.8. Міжнародно-правові засоби вирішення спорів. Практика розгляду спорів за участі України у міжнародних судових установах	100
Тема 4.9. Наслідки порушення міжнародно-правових зобов'язань у міжнародному праві	104
Тема 4.10. Правове регулювання застосування сили у міжнародних відносинах та систем колективної безпеки	106
Тема 4.11. Питання статусу та режиму морських просторів, зокрема участь України у міжнародних конвенційних механізмах. Міжнародно-правові засади статусу та режиму повітряних та космічних просторів, зокрема участь України у міжнародних конвенційних механізмах	108
Тема 4.12. Міжнародні зобов'язання України у сфері захисту прав людини та міжнародні механізми контролю за їх виконанням	113
Тема 4.13. Міжнародні зобов'язання України у сфері охорони навколишнього середовища	115
РОЗДІЛ № 5. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ	119
Тема 5.1. Правові наслідки недійсності правочинів	119
Тема 5.2. Особисті немайнові відносини у цивільному праві	124
Тема 5.3. Здійснення та захист права власності та інших речових прав	134
Тема 5.4. Правові наслідки порушення договірних зобов'язань	142
Тема 5.5. Деліктна відповідальність у цивільному праві	146

Тема 5.6. Зобов'язання щодо передачі майна у власність та у користування	157
Тема 5.7. Зобов'язання з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави	173
Тема 5.8. Захист права інтелектуальної власності	178
Тема 5.9. Застосування норм спадкового права	188
РОЗДІЛ № 6. ЦИВІЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ	205
Тема 6.1. Предметна, суб'єктна, інстанційна та територіальна цивільна юрисдикція	205
Тема 6.2. Ефективність представництва для захисту прав, свобод та інтересів у порядку цивільного судочинства	213
Тема 6.3. Позовне провадження: практичні проблеми розгляду і вирішення цивільних справ	219
Тема 6.4. Особливості розгляду цивільних справ у порядку окремого та наказного провадження	245
Тема 6.5. Перегляд судових рішень у цивільних справах	254
РОЗДІЛ № 7. ТРУДОВЕ ПРАВО УКРАЇНИ	272
Тема 7.1. Зайнятість населення і працевлаштування	272
Тема 7.2. Трудовий договір та його види	274
Тема 7.3. Робочий час і час відпочинку	300
Тема 7.4. Оплата праці та її нормування. Гарантії та компенсації	314
Тема 7.5. Трудова дисципліна	319
Тема 7.6. Матеріальна відповідальність сторін трудового договору	322
Тема 7.7. Трудові спори	331
РОЗДІЛ № 8. МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО	339
Тема 8.1. Методи регулювання відносин в міжнародному приватному праві. Джерела (форми) міжнародного приватного права	339
Тема 8.2. Принцип автономії волі у міжнародному приватному праві	342
Тема 8.3. Особливості та кваліфікація колізійної норми. Конфлікт кваліфікацій. Проблеми застосування колізійних норм	343
Тема 8.4. Уніфікація та гармонізація норм міжнародного приватного права	344
Тема 8.5. Колізійні питання права власності	345
Тема 8.6. Питання спадкування у міжнародному приватному праві	347
Тема 8.7. Порядок укладення та розірвання транскордонних шлюбів, правове регулювання особистих немайнових і майнових відносин подружжя, ускладнених іноземним елементом	347
Тема 8.8. Загальні положення зовнішньоекономічних договорів (контрактів). Застосування «Правил ІНКОТЕРМС» в зовнішньоекономічних договорах. Договірні зобов'язання у міжнародному приватному праві. Деліктні зобов'язання в міжнародному приватному праві	350

Тема 8.9. Колізійні прив'язки, застосовувані до регламентації трудових відносин з іноземним елементом	354
Тема 8.10. Міжнародний цивільний процес	355
Тема 8.11. Міжнародний комерційний арбітраж та інші альтернативні способи вирішення спорів з іноземним елементом	357
РОЗДІЛ № 9. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ	360
Тема 9.1. Призначення покарання та застосування інших заходів кримінально-правового впливу	360
Тема 9.2. Злочини проти основ національної безпеки	366
Тема 9.3. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи	370
Тема 9.4. Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи	374
Тема 9.5. Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканності особи	375
Тема 9.6. Кримінальні правопорушення проти власності	376
Тема 9.7. Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки	380
Тема 9.8. Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності	382
Тема 9.9. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг	384
РОЗДІЛ № 10. КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ	387
Тема 10.1. Збирання, перевірка та оцінка доказів	387
Тема 10.2. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження	389
Тема 10.3. Досудове розслідування у кримінальному процесі	399
Тема 10.4. Судове провадження у кримінальному процесі	415
Тема 10.5. Міжнародна правова допомога у кримінальному провадженні	423
Тема 10.6. Видача осіб, які вчинили правопорушення (екстрадиція)	426
РОЗДІЛ № 11. МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ВКЛЮЧАЮЧИ МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ	431
Тема 11.1. Умови застосування норм міжнародного гуманітарного права. Кваліфікація збройного конфлікту на території України відповідно до законодавства України	431
Тема 11.2. Статус комбатантів, інших учасників збройного конфлікту та цивільних осіб у міжнародному гуманітарному праві	435
Тема 11.3. Міжнародна відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права	437

Тема 11.4. Застосування положень Кримінального кодексу України за порушення законів та звичаїв війни	438
Тема 11.5. Універсальна юрисдикція держав щодо міжнародних злочинів у міжнародному праві. Юрисдикція України щодо міжнародних злочинів	439
Тема 11.6. Юрисдикція та процесуальні аспекти діяльності Міжнародного кримінального суду	440
Тема 11.7. Зобов'язання України щодо відповідальності за міжнародні злочини	442
Тема 11.8. Зобов'язання України щодо відповідальності за конвенційні злочини	443
РОЗДІЛ № 12. ЗАГАЛЬНІ ЕТИЧНІ ВИМОГИ	
ПРАВНИЧОЇ ПРОФЕСІЇ	445
Тема 12.1. Незалежність, безсторонність та добросовісність	445
Тема 12.2. Об'єктивність і недопущення конфлікту інтересів, вимоги щодо несумісності	451
Тема 12.3. Відданість верховенству права та правам людини	455
Тема 12.4. Конфіденційність та збереження професійної таємниці	457
Тема 12.5. Етичні засади взаємовідносин між правниками. Реагування на неетичну поведінку колег	460
Тема 12.6. Дотримання високих етичних стандартів на робочому місці і поза ним, офлайн та онлайн	462
Тема 12.7. Дисциплінарна відповідальність правника за порушення етичних стандартів	463
ЗАВДАННЯ ЄДКІ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ	467

Упродовж 2022 року Судом було ухвалено 13 рішень: 3 – у справах за конституційними поданнями, 10 – у справах за конституційними скаргами [10]. Така статистика дозволяє зробити висновок про підвищення рівня значущості конституційних скарг та їх подальшого впливу як на законотворчу діяльність, так і на правозастосовчу діяльність судів системи судоустрою.

Тема 1.2. Порядок звернення із конституційною скаргою до Конституційного Суду України.

Перелік матеріалів для цієї теми, які використані у тексті, доступні за **QR-кодом № 2:**

Конституційну скаргу надсилають до Конституційного Суду поштою (01033, м. Київ, вул. Жиланська, 14) або подають безпосередньо до Секретаріату Конституційного Суду. Конституційна скарга може бути подана, якщо остаточне судове рішення у справі особи набрало законної сили не раніше 30 вересня 2016 року. Конституційну скаргу подають державною мовою. При поданні конституційної скарги судовий збір не сплачується.

У конституційній скарзі потрібно зазначити:

- 1) прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) громадянина України, іноземця чи особи без громадянства, адреса зареєстрованого місця проживання особи (для іноземця чи особи без громадянства - місця перебування) або повна назва та місцезнаходження юридичної особи, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;
- 2) відомості про уповноважену особу, що діє від імені суб'єкта права на конституційну скаргу;
- 3) короткий виклад остаточного судового рішення, в якому було застосовано відповідні положення Закону України;
- 4) опис перебігу розгляду відповідної справи в судах;
- 5) конкретні положення Закону України, які належить перевірити на відповідність Конституції, та конкретні положення Конституції, на відповідність яким належить перевірити Закон України;
- 6) обґрунтування тверджень щодо неконституційності Закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону;

Ухвала колегії суддів №319-1(І)/2019 від 12 грудня 2019 року про відмову у відкритті конституційного провадження:

«Галчанський Є.П., стверджуючи про невідповідність положень підпункту 1 пункту 1 розділу XI «Перехідні положення» Кодексу статтям 3, 4, 22, 41 Конституції України фактично висловлює незгоду з неможливістю повторного перегляду його справи Верховним Судом. Автор клопотання, обґрунтовуючи твердження щодо неконституційності оспорюваних положень Кодексу, цитує положення Основного Закону України та посилається на практику Європейського суду з прав людини.

Конституційний Суд неодноразово зазначав, що цитування приписів Конституції України, наведення змісту положень законів, посилання на рішення Європейського суду з прав людини без аргументації невідповідності Конституції України оспорюваних положень закону не є обґрунтуванням тверджень щодо їх неконституційності.

Отже, конституційна скарга не відповідає вимогам пункту 6 частини другої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 4 статті 62 цього закону (неприйнятність конституційної скарги – Автор) - неприйнятність конституційної скарги» [11].

Ухвала колегії суддів № 157-1(І)/2019 від 04 червня 2019 року про відмову у відкритті конституційного провадження:

«Колісніченко Н.В., стверджуючи про невідповідність частини першої статті 43 Закону Конституції України, висловлює незгоду із законодавчим регулюванням перерахунку пенсій, призначених до набрання чинності Законом, а також цитує окремі приписи Конституції України, Закону та наводить юридичні позиції Конституційного Суду України. Однак цитування приписів Конституції України, наведення змісту положень законів України та юридичних позицій Конституційного Суду України без аргументації невідповідності Конституції України оспорюваних положень закону України не є обґрунтуванням тверджень щодо їх неконституційності. Отже, Колісніченко Н.В. не навела обґрунтування тверджень щодо неконституційності частини першої статті 43 Закону, а тому не дотримала вимог пункту 6 частини другої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України» [12].

Ухвала Другого Сенату № 1-уп(ІІ)/2018 від 16 липня 2018 року про закриття конституційного провадження у справі:

«Зі змісту конституційної скарги вбачається, що, аргументуючи свої твердження щодо неконституційності оспорюваних положень Закону № 76, Павленко В.С. посилається на статтю 22 Конституції України, однак не вказує, яке саме її конституційне право було порушено внаслідок застосування цих положень. Оскільки стаття 22 Конституції України визначає гарантії реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина, то вона не може бути самостійним аргументом для обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень)» [13].

Зверніть увагу! Конституційний Суд неодноразово зазначав, що незгода суб'єкта права на конституційну скаргу із судовими рішенням у конкретній справі не є підставою для перевірки на відповідність Конституції [14].

7) відомості про документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційну скаргу, із наданням копій цих документів і матеріалів;

8) перелік документів і матеріалів, що додаються.

Копія остаточного судового рішення у справі суб'єкта права на конституційну скаргу має бути засвідчена в установленому порядку судом, що його ухвалив.

Зверніть увагу! Типовими помилками при поданні конституційних скарги є:

- просте цитування норм без належного аргументування неконституційності закону;
- оспорювання неконституційності судового рішення, а не закону, який застосований в остаточному судовому рішенні;
- оспорювання неконституційності внаслідок відсутності законодавчого регулювання;
- оскарження дій чи бездіяльності органів державної влади;
- подання разом з конституційною скаргою незасвідченої копії рішення суду;
- недотримання термінів подання конституційної скарги [15].

Для зручності суб'єктів права на конституційну скаргу Конституційний Суд опублікував формуляр конституційної скарги.

Детальніше
ознайомитись
та завантажити
можна за **QR-кодом № 2.1:**

Цей формуляр має рекомендаційний характер, але він може зменшити ризик порушення вимог до конституційної скарги при її складанні, що дозволить уникнути повернення скарги чи відмови у відкритті конституційного провадження. При цьому суб'єкт права на конституційну скаргу не обмежений у праві доповнювати, розширювати чи видозмінювати його на власний розсуд або звернутися до Конституційного Суду в довільній формі. Головне – дотримати вимог, установлених Законом України «Про Конституційний Суд України» [16].

користовується адміністративний договір. Нормативне закріплення поняття адміністративного договору закріплене у статті 4 Кодексу адміністративного судочинства. Відповідно до цих норм, адміністративний договір - спільний правовий акт суб'єктів владних повноважень або правовий акт за участю суб'єкта владних повноважень та іншої особи, що ґрунтується на їх волеузгодженні, має форму договору, угоди, протоколу, меморандуму тощо, визначає взаємні права та обов'язки його учасників у публічно-правовій сфері і укладається на підставі закону. Адміністративні договори можуть використовуватися у адміністративній практиці:

- а) для розмежування компетенції чи визначення порядку взаємодії між суб'єктами владних повноважень;
- б) для делегування публічно-владних управлінських функцій;
- в) для перерозподілу або об'єднання бюджетних коштів у випадках, визначених законом;
- г) замість видання індивідуального акта;
- ґ) для врегулювання питань надання адміністративних послуг.

Основними критеріями адміністративних договорів, які дозволяють їх чітко відокремлювати від приватних договорів є такі ознаки:

- 1) Суб'єктна ознака. Однією із сторін адміністративного договору має бути орган виконавчої влади місцевого самоврядування або інший суб'єкт публічного адміністрування, наділений відповідно до закону делегованими повноваженнями.
- 2) Зміст договору складають права та обов'язки, які випливають із владних повноважень цього суб'єкта.

Додатковими ознаками, які характеризують адміністративний договір є те, що укладенню адміністративного договору передують владні рішення, а мета договору - реалізація публічного інтересу. Адміністративний договір спрямований на реалізацію адміністративної компетенції, а окремі положення договору можуть визначатися виключно Законом.

Тема 2.2. Адміністративна процедура та її види

Поняття та зміст адміністративної процедури

Розгляд адміністративними органами індивідуальних справ приватних осіб щодо реалізації ними своїх прав, свобод та інтересів здійснюється за чітко визначеним порядком. Такий порядок передбачає певну послідовність дій та рішення та називається адміністративною процедурою. Наприклад, реєстрація нерухомого майна передбачає послідовність дій, які включають подання заяви, розгляд документів, ухвалення рішення та доведення його до відома особи. Адміністративна процедура може регулюватися одним чи декількома законодавчими актами.

Тривалий час в Україні не існувало загального законодавчого регулювання загальної процедури. Натомість, окремі види адміністративних процедур врегульовувались у різних видах нормативно-правових актів. Наприклад, процедура надання адміністративних послуг регулюється рамковим Законом "Про адміністративні послуги", окремими Постановами Кабінету Міністрів України. Процедура здійснення перевірок чи інспекцій має дуже розгалужене правове регулювання, залежно від виду та галузі інспекційної діяльності. Окрім, рамкового Закону України «Про загальні Засади державного нагляду та контролю у сфері господарської діяльності», окремі види перевірок регулюються нормами також Податкового кодексу, законодавством у сфері банківської діяльності, охорони праці, екології, та багато інших. Такий стан правового регулювання не у повній мірі відповідав євроінтеграційним процесам в Україні, яка стала фактично єдиною країною євроінтеграційних прагнень, в якій не існувало загального акта про адміністративну процедуру.

Історія ухвалення Закону України «Про адміністративну процедуру» була тривалою. Закон був ухвалений 16 листопада 2021 року. Через повномасштабне вторгнення РФ в Україну підписання Закону відбулося 13 червня 2022 року. Оприлюднено цей акт в офіційному виданні «Голос України» (№ 123) 15 червня 2022 року. Тож Закон «Про адміністративну процедуру» набуває чинності 15 грудня 2023 року.

Таким чином, Закон України "Про адміністративну процедуру" регулює відносини органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, інших суб'єктів, які відповідно до закону уповноважені здійснювати функції публічної адміністрації, з фізичними та юридичними особами щодо розгляду і вирішення адміністративних справ. У преамбулі Закону наголошується, що такий розгляд має здійснюватися:

"...у дусі визначеної Конституцією України демократичної та правової держави та з метою забезпечення права і закону, а також зобов'язання держави забезпечувати і захищати права, свободи чи законні інтереси людини і громадянина".

Цим положенням підкреслюється мета та зміст діяльності публічної адміністрації в демократичній державі, а саме: служіння правам людини та людиноцентризм".

Закон України «Про адміністративну процедуру» визначає, що **адміністративна процедура** – це визначений законом порядок розгляду та вирішення справи.

Під **адміністративною справою** треба розуміти справу, що стосується публічно-правових відносин щодо забезпечення реалізації права, свободи чи законного інтересу особи та/або виконання нею визначених законом обов'язків, захисту її права, свободи чи законного інтересу, розгляд якої здійснюється адміністративним органом» (п. 2 ч. 1 ст. 2 ЗАП).

*Детальніше про
адміністративну
процедуру див
QR-код №1:*

Види адміністративних процедур

У залежності від того, хто є ініціатором адміністративної процедури, виокремлюють:

- А) Заявні адміністративні процедури;
- Б) Втручальні адміністративні процедури.

Заявні адміністративні процедури – це ті, у яких адміністративне провадження розпочинається: за заявою особи щодо забезпечення реалізації її права, свободи чи законного інтересу або виконання нею визначеного законом обов'язку, у тому числі щодо отримання адміністративної послуги;

До заявних адміністративних процедур найперше відносить провадження щодо надання адміністративних послуг. Наприклад, державну реєстрацію (осіб, майна, статусів) надання дозволів, висновків погоджень, ліцензій.

Втручальні адміністративні процедури – це ті, які розпочинаються за ініціативою адміністративного органу, у тому числі у порядку здійснення ним інспекційного (контрольного, наглядового) повноваження. Приклад, процедура проведення заходів державного нагляду контролю, перевірок, інспекцій.

Також, до втручальних процедур можемо відносити процедури зумовлені виконанням повноважень адміністративних органів щодо забезпечення публічного інтересу (наприклад, коли держава приймає рішення про евакуацію населення із зони стихійного лиха чи бойових дій; або й переважно позитивного характеру, як-от, про будівництво).

Залежно від складності здійснення адміністративної процедури виділяють:

- **прості адміністративні процедури**, що полягають у вчиненні суб'єктом публічного адміністрування певних одноразових дій, які дозволяють завершити процедуру й ухвалити адміністративний акт. Приклад: реєстрація місця проживання
- **складні адміністративні процедури**, які включають декілька етапів опрацювання справи, потребують залучення спеціалістів, експертів, тощо. Приклад: надання дозволу на користування надрами.

Залежно від змісту адміністративні процедури бувають: реєстраційні, дозвільні, інспекційні, акредитаційні, ліцензійні тощо.

Процедура надання адміністративних послуг

Правове регулювання надання адміністративних послуг здійснюється Законом

(постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 16 червня 2022 року у справі № 569/20510/19 (провадження № 61-13787св20).

Спеціальні способи захисту гідності, честі та ділової репутації

1. Спростування недостовірної інформації (ч. 1 ст. 277 ЦК України).

Спростування недостовірної інформації здійснюється особою, яка поширила інформацію (ч. 4 ст. 277 ЦК України). Спростування недостовірної інформації здійснюється у такий же спосіб, у який вона була поширена. Фізична особа, особисті немайнові права якої порушено у друкованих або інших медіа, має право на спростування недостовірної інформації у тому ж медіа в порядку, встановленому законом. Якщо спростування у тому ж медіа є неможливими у зв'язку з його припиненням, спростування мають бути оприлюднені в іншому медіа, за рахунок особи, яка поширила недостовірну інформацію (ч. 6, 7 ст. 277 ЦК України). Якщо недостовірна інформація міститься у документі, який прийняла (видала) юридична особа, цей документ має бути відкликаний (ч. 5 ст. 277 ЦК України).

Спростування поширеної недостовірної інформації не є способом цивільно-правової відповідальності, так як не має компенсаційного та майнового характеру. Спростується незалежно від вини (абз. 3 ч. 6 ст. 277 ЦК) (постанова КЦС ВС від 10.02.2021 у справі № 753/338/19, провадження № 61-16277 св 20). При розгляді справ зазначеної категорії суди повинні мати на увазі, що юридичним складом, наявність якого може бути підставою для задоволення позову, є **сукупність таких обставин**: а) поширення інформації, тобто доведення її до відома хоча б одній особі у будь-який спосіб; б) поширення інформація стосується певної фізичної чи юридичної особи, тобто позивача; в) поширення недостовірної інформації, тобто такої, яка не відповідає дійсності; г) поширення інформації, що порушує особисті немайнові права, тобто або завдає шкоди відповідним особистим немайновим благам, або перешкоджає особі повно і своєчасно здійснювати своє особисте немайнове право.

Ч. 3 ст. 277 ЦК України (презумпція добропорядності) виключена на підставі ЗУ від 27 березня 2014 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям ЗУ «Про інформацію» та ЗУ «Про доступ до публічної інформації» і не має зворотної дії в часі на підставі ч.1 ст. 58 Конституції України. Отже, для позивача діє загальний тягар доведення позову: 1) факту поширення недостовірної інформації, 2) недостовірність цієї інформації (постанова КЦС ВС: від 09.09.2020 у справі 688/1505/18).

Дифамація – це загальноприйнятий в більшості країн світу юридичний термін, під яким розуміють правопорушення у вигляді поширення відомостей, що не відповідають дійсності, які порочать честь, гідність та ділову репутацію потерпілого. У дифамаційному праві цивільно-правовий судовий захист зазначених нематеріальних благ можливий лише при умові одночасного захисту права на свободу слова і масової інформації. Тобто значення будь-якого **дифамаційного спору** – у досягненні балансу і вирішенні колізії між правом на захист честі, гідності та ділової репутації й спростування недостовірної інформації, з одного боку, і правом на свободу слова і масової інформації, з іншого (п. 1 постанови Пленуму ВСУ від 27.02.2009 № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності, честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи»).

Такого способу спростування інформації як її **видалення із сайту** законом не передбачено і по суті є цензурою діяльності певної юридичної особи (постанова КЦС ВС від 14.07.2021 у справі №757/14418/20, провадження № 61-4424св21).

Відповідно до ст. 30 ЗУ «Про інформацію» ніхто не може бути притягнутий до відповідальності за висловлення **оціночних суджень**. Оціночними судженнями, за винятком наклепу, є висловлювання, які не містять фактичних даних, критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, зокрема з огляду на характер використання мовно-стилістичних засобів (вживання гіпербол, алегорій, сатири). Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості. Судження – це те саме, що й думка, висловлення. Воно являє собою розумовий акт, що має оціночний характер та виражає

ставлення того, хто говорить, до змісту висловленої думки і напряду, пов'язаними із такими психологічними станами, як віра, впевненість чи сумнів. Оцінити правдивість чи правильність судження будь-яким шляхом неможливо, а тому воно не входить до предмета судового доказування. Фактичне твердження – це логічна побудова та викладення певного факту чи групи фактів. Факт – це явище об'єктивної дійсності, конкретні життєві обставини, які склалися у певному місці та часі за певних умов. Враховуючи те, що факт, сам по собі, є категорією об'єктивною, незалежною від думок та поглядів сторонніх осіб, то його відповідність дійсності може бути перевірена та встановлена судом.

Спростування суб'єктивної думки у брутальній формі – не спосіб судового захисту. Якщо суб'єктивну думку висловлено в брутальній, принизливій чи непристойній формі, що принижує гідність, честь чи ділову репутацію, на відповідача може бути покладено обов'язок відшкодувати моральну шкоду.

Такі **оціночні судження** говорять не про об'єкт, а про відношення суб'єкта до об'єкта. Стаття 30 ЗУ «Про інформацію». Особливість є щодо викривача корупції при неумисному повідомленні (ст. 280 ЦК України) (*постанова КЦС ВС від 30.09.2020 у справі № 728/1144/19*).

Спростування недостовірної інформації, що містяться у процесуальних документах, – не спосіб судового захисту. У судовому порядку не можуть розглядатися позови про спростування інформації, яка міститься, зокрема, у вироках та інших судових рішеннях, а також у постановках органів досудового слідства, висновках судових експертів, у позовній заяві чи іншій заяві, адресованій суду, а також в процесуальних документах (запереченнях на позов, апеляційних чи інших скаргах тощо), якщо ця інформація була визначена підставою пред'явленого позову і стосувалася його предмета, була доказом у справі, а так само предметом апеляційного чи іншого перегляду в порядку, встановленому процесуальним законом. Не підлягають розгляду судами позови про захист гідності, честі чи ділової репутації, приниження яких відбулося внаслідок давання показань свідками, а так само іншими особами, які брали участь у справі, відносно осіб, які брали участь у тій справі, якщо наведена в них інформація була доказом у справі та оцінювалась судом при ухваленні судового рішення (*постанова КЦС ВС від 19.05.2020 у справі № 441/1547/17*).

Дії, які підпадають під ознаки **кримінально-каранного діяння**, не можуть бути оціночними судженнями (*постанова КЦС ВС від 21.01.2021 у справі № 914/371/19*).

2. Встановлення факту недостовірності поширеної інформації та її спростування в порядку окремого провадження (ч. 4 ст. 277 ЦК України). Якщо особа, яка поширила недостовірну інформацію, невідома, фізична особа, право якої порушено, може звернутися до суду із заявою про встановлення факту недостовірності цієї інформації та її спростування (ч.4 ст. 277 ЦК України).

3. Заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права (ст. 278 ЦК України). Відповідно ст. 278 ЦК України, якщо особисте немайнове право фізичної особи порушене у газеті, книзі, кінофільмі, теле-, радіопередачі тощо, які готуються до випуску у світ, суд може заборонити розповсюдження відповідної інформації. Якщо особисте немайнове право фізичної особи порушене в номері (випуску) газети, книзі, кінофільмі, теле-, радіопередачі тощо, які випущені у світ, суд може заборонити (припинити) їх розповсюдження до усунення цього порушення, а якщо усунення порушення неможливе, – вилучити тираж газети, книги тощо з метою його знищення.

4. Право на відповідь. Відповідно до ст. 94, 277 ЦК фізична чи юридична особа, особисті немайнові права якої порушено внаслідок поширення про неї недостовірної інформації, має право на відповідь, а також на спростування цієї інформації. При цьому суди повинні враховувати такі відмінності: а) при спростуванні поширеної інформації визнається недостовірною, а при реалізації права на відповідь – особа має право на висвітлення власної точки зору щодо поширеної інформації та обставин порушення особистого немайнового права без визнання її недостовірною; б) спростовує недостовірну інформацію особа, яка її поширила, а відповідь дає особа, стосовно якої поширено інформацію (*п. 5 постанови Пленуму*

У разі смерті працівника трудова книжка видається на руки його найближчим родичам під розписку або надсилається поштою на їх вимогу (коментар Мінекономіки від 19.07.2022 року). Якщо по трудову книжку ніхто не звернувся, вона має зберігатися до знищення 50 років (п. 6.2 Інструкції про трудові книжки).

Заробітна плата померлого працівника нараховується за фактично відпрацьований час. Відповідно до статті 1227 Цивільного кодексу України сума заробітної плати, яка належала спадкодавцеві, але не була ним одержана за життя, передається членам його сім'ї.

Згідно зі статтею 116 КЗпП **при звільненні працівника** виплата всіх сум, що належних йому від підприємства, здійснюється в день звільнення, а якщо працівник не працював цього дня, то вказані суми слід виплатити не пізніше наступного дня після пред'явлення звільненим працівником вимоги про розрахунок. Якщо ніхто з родичів померлого до підприємства не звернеться, заробітна плата включається до складу спадщини. Тобто отримати її зможуть лише спадкоємці на підставі свідчення про спадщину.

Смерть роботодавця - фізичної особи або набрання законної сили рішенням суду про визнання такої фізичної особи безвісно відсутньою чи про оголошення її померлою (п. 8-1 ст. 36 КЗпП України)

Згідно із положеннями ч. 3, 4 ст. 36 КЗпП України для припинення трудового договору за цією підставою працівник подає в електронній або паперовій формі до будь-якого районного, міськрайонного, міського центру зайнятості, філії регіонального центру зайнятості заяву про припинення трудового договору з викладенням відповідної інформації та копії документів, що підтверджують обставини, зазначені у цій статті (за наявності).

Датою припинення трудового договору вважається день подання відповідної заяви. Районний, міськрайонний, міський центр зайнятості, філія регіонального центру зайнятості за місцем звернення працівника у день припинення трудового договору повідомляє про це: ПФУ та ДПСУ.

Порядок припинення за цією підставою також регулюється постановою Кабінету Міністрів України "Порядок припинення трудового договору у разі смерті роботодавця - фізичної особи або набрання законної сили рішенням суду про визнання такої фізичної особи безвісно відсутньою чи про оголошення її померлою".

Детальніше можна
ознайомитись
за QR-кодом № 8:

Закінчення строку договору (п. 2 ч. 1 ст. 36 КЗпП України). Укладений на певний термін трудовий договір може бути припинений після закінчення його строку або наступив юридичний факт, з настанням якого було пов'язане його закінчення, або завершилося виконання визначеної у договорі роботи.

Припинення трудового договору **після закінчення строку** не вимагає окремої заяви або якогось волевиявлення працівника. Свою волю на укладення строкового трудового договору він уже виявив, коли особисто складав та підписував заяву про прийняття на роботу за строковим трудовим договором. У цей же час він виразив і волю на припинення такого трудового договору після закінчення строку, на який він був укладений. Власник також не зобов'язаний попереджати або в інший спосіб інформувати працівника про майбутнє звільнення за п. 2 ч. 1 ст. 36 КЗпП України (*Постанова Верховного суду від 15.02.2023 р. у справі № 377/169/20*).

Закінчення строкового трудового договору (контракту) припиняє трудові відносини тоді, коли вимогу про звільнення заявила одна із сторін трудового договору - працівник чи власник або уповноважений ним орган. При такому волевиявленні однієї зі сторін друга сторона не може перешкодити припиненню трудових відносин (*постанова Верховного Суду від 25.10.2021 р. у справі № 607/3393/18*). Саме видання наказу роботодавця є його волевиявленням.

Детально ознайомитись
із вказаною судовою практикою
можна за **QR-кодом №9:**

Наказ можна видати як в останній день дії строкового трудового договору, так і напередодні. Головне — не забудьте зазначити в ньому **дату звільнення**, обумовлену строком дії договору. Днем звільнення вважають останній день дії трудового договору.

За наявності або відсутності взаємного волевиявлення сторін трудового договору. Угода сторін (п. 1 ст. 36 КЗпП України).

Ініціатива щодо припинення трудового договору може виходити як від працівника, так і від власника або уповноваженого ним органу.

Пленум Верховного Суду України роз'яснив, що при домовленості між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом про припинення трудового договору за п. 1 ст. 36 КЗпП України (за згодою сторін) договір припиняється в строк, визначений сторонами. Анулювання такої домовленості може мати місце лише при взаємній згоді про це власника або уповноваженого ним органу і працівника.

Сама по собі **згода власника** або уповноваженого ним органу задовольнити прохання працівника про звільнення до закінчення строку попередження не означає, що трудовий договір припинено за п.1 ст.36 КЗпП України, якщо не було домовленості сторін про цю підставу припинення трудового договору. В останньому випадку звільнення вважається проведеним з ініціативи працівника (ст. 38 КЗпП України).

Див. постанову пленуму
Верховного Суду України
від 06.11.1992 р. № 9
за **QR-кодом №10:**

У своїй постанові від 26. 10. 2016 р. у справі №404/3049 Верховний Суд України наголосив, що при звільненні за цією підставою необхідно з'ясувати: чи дійсно існувала домовленість сторін про припинення трудового договору за взаємною згодою; чи було волевиявлення працівника на припинення трудового договору в момент видання наказу про звільнення; чи не заявляв працівник про анулювання попередньої домовленості сторін щодо припинення договору за угодою сторін; чи була згода власника або уповноваженого ним органу на анулювання угоди сторін про припинення трудового договору.

Детальніше
ознайомитись із вказаною
судовою практикою
можна за **QR-кодом № 9:**

Відсутність у заяві конкретної дати звільнення свідчить про відсутність волевиявлення працівника на припинення трудового договору за взаємною угодою сторін. Саме такий правовий висновок щодо застосування п. 1 ст. 36 КЗпП України викладено у постановках Верховного Суду від 20. 05. 2020 р. у справі № 825/3587/15-а, від 04. 08. 2021 р. у справі № 711/2175/20, від 07. 10. 2021р. у справі № 541/1684/20.

Переведення працівника, за його згодою, на інше підприємство, в установу, організацію або перехід на виборну посаду (п. 5 ст. 36 КЗпП України).

У цьому пункті закріплено дві підстави для припинення трудового договору: переведення працівника за його згодою на інше підприємство та перехід на виборну посаду.

Ради суддів України про реальний чи потенційний конфлікт інтересів судді (п. 7 ст. 106 Закону України «Про статус суддів та судоустрій»).

• **усунення вимог щодо сумісництва.**

Детальніше про недопущення конфлікту інтересів можна ознайомитись за **QR-кодом № 2.2:**

Прослухати аудіозапис про деякі особливості **недопущення конфлікту інтересів** можна за **QR-кодом № 2.3:**

ДОТРИМАННЯ ВИМОГ СУМІСНИЦТВА у правничій діяльності є однією з *етичних вимог* та характерна для всіх її видів. Загальні вимоги щодо несумісності встановлені у Законі України «Про державну службу», зокрема у ч. 3 ст. 10 визначається, що державний службовець не має права:

- 1) бути членом політичної партії, якщо такий державний службовець займає посаду державної служби категорії «А». На час державної служби на посаді категорії «А» особа зупиняє своє членство в політичній партії;
- 2) обіймати посади в керівних органах політичної партії;
- 3) суміщати державну службу із статусом депутата місцевої ради, якщо такий державний службовець займає посаду державної служби категорії «А»;
- 4) залучати, використовуючи своє службове становище, державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, працівників бюджетної сфери, інших осіб до участі у передвиборній агітації, акціях та заходах, що організуються політичними партіями;
- 5) у будь-який інший спосіб використовувати своє службове становище в політичних цілях.

За порушення зазначених вимог передбачене настання юридичної відповідальності відповідно до статті 172-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Водночас галузевим законодавством визначено *особливості щодо вимог несумісності* для окремих категорій правничих професій. Так, вимоги щодо несумісності судді на час перебування на посаді встановлені у ст. 54 Закону України «Про статус суддів та судоустрій». За порушення цих вимог суддя звільняється з посади за рішенням, ухваленим Вищою радою правосуддя. Аналогічно вимоги встановлені й для прокурорів з настанням таких же наслідків (ст.ст. 18, 51 Закону України «Про прокуратуру»).

Незважаючи на те, що адвокатська діяльність не має характеру публічної служби та подекуди може провадитись у формі приватної діяльності, нормами Закону України «Про адвокатську діяльність» встановлено, що несумісною з діяльністю адвоката є:

- 1) робота на посадах осіб, зазначених у п.1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»;

Детальніше див. **QR-код № 2.4:**

- 2) військова або альтернативна (невійськова) служба;
- 3) нотаріальна діяльність;

- 4) судово-експертна діяльність. Однак зазначені вимоги щодо несумісності з діяльністю адвоката не поширюються на депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі).

Підсумовуючи, варто відзначити, існування вимог щодо несумісності для правників зумовлено відповідними посадами, кваліфікаційними вимогами до яких є наявність юридичної освіти та відповідного стажу у галузі права, а також виконання публічних функцій держави або місцевого самоврядування. Вимоги щодо несумісності запобігають виникнення конфлікту інтересів правників між собою чи з особами, які звернулись щодо надання правничої допомоги, сприяють їхній незалежності, безсторонності та неупередженості.

Детальніше про вимоги
щодо несумісності
див. **QR-код № 2.5:**

Тема 12.3. Відданість верховенству права та правам людини.

Концепція верховенства права є складним філософсько-правовим поняттям. Дотримання верховенства права та прав людини є необхідною умовою для побудови конституційної та демократичної держави. Розглянемо декілька позицій українських дослідників про верховенство права задля того, аби зрозуміти сутність цієї концепції.

На думку П. М. Рабіновича, під *верховенством права* варто розуміти всезагальну роль права у стосунках між усіма учасниками суспільного життя, у життєдіяльності державних і недержавних організацій, соціальних спільнот, груп, об'єднань, усіх людей. З огляду на це верховенство права може бути інтерпретоване як пріоритетність у суспільстві насамперед прав людини [79, С. 11].

С. П. Головатий зауважує, що *верховенство права* – це ідея виключно природного права, доктрини природного права, тобто – ідея, яка виникла на визнанні одного факту: людина як істота природи з'являється на світ з певними правами і свободами, яких їй ніхто не дає і ніхто не має права від неї відібрати. І ці права та свободи називаються основоположними, які є невідчужуваними. [69, С. 85-90].

Загалом принцип *верховенства права* у юридичній літературі розглядається у двох аспектах: **формальному та матеріальному**. Перший передбачає, що в державі усі суб'єкти повинні дотримуватись загальнообов'язкових норм права, а другий – окрім того, що у державі повинно панувати право, воно ще має бути наділене певним змістом, який так само відповідав би чітко визначеним стандартам (наприклад – правам людини).

Розглянемо детальніше ці два аспекти. Так, на думку С. П. Погребняка, з формальної точки зору, верховенство права полягає у тому, що в суспільстві мають існувати правові норми, яких повинні дотримуватись всі суб'єкти, зокрема й держава. Індивід знає, як себе поводити та якої поведінки він може очікувати від інших суб'єктів. Захист особи від свавільних дій влади забезпечується вже тим, що їхня взаємодія завжди опосередкована загальнообов'язковим законом [77].

Відповідно до даного аспекту, усі суб'єкти правових відносин, не є винятком й правники, мають діяти згідно з правом. Отож, правник у процесі своєї професійної діяльності повинен дотримуватись норм права та поводити себе у відповідності до законів держави. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського співтовариства зазначає, що адвокат повинен діяти **в інтересах права** загалом рівносильно, як і в інтересах тих, чії права та свободи йому було довірено захищати [9].

Водночас практично неможливо створити такий закон, який би повністю регулював відносини, що виникають, адже законодавець не може передбачити наперед усі ситуації, що виникнуть у майбутньому. І тому тут важливу роль відіграють правники, які право застосовують. Так, саме судді, адвокати прокурори *наповнюють змістом*

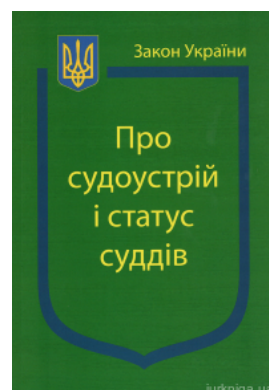
Книги, які можуть вас зацікавити

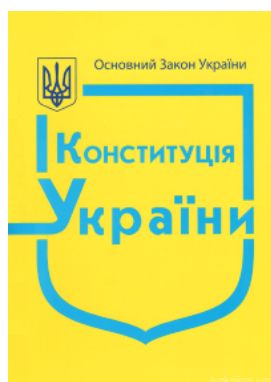
Конституція України.
Міні

Кодекс
адміністративного
судочинства України

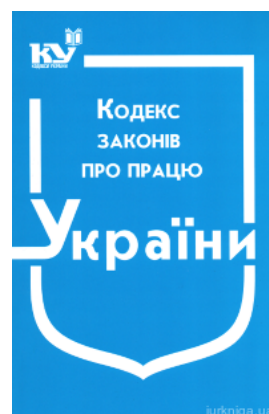
Закон України "Про
судоустрій і статус
суддів"

Конституція України

Кримінальний кодекс
України

Кодекс законів про
працю України

Перейти до галузі права
Теорія держави і права

[Перейти на сайт →](#)